

ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ

УДК 159.92

С. П. ГІРЕНКО,

кандидат педагогічних наук, доцент, заступник декана
з навчально-методичної роботи факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-4871-5481>;

С. О. ЛАРІОНОВ,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та психології факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3027-8535>;

П. В. МАКАРЕНКО,

заступник декана з навчально-методичної роботи факультету № 4
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-9373-3403>

НАВЧАЛЬНА УСПІШНІСТЬ КУРСАНТІВ ВНЗ МВС: ОСОБИСТІСНІ ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ

Проаналізовано результати емпіричного дослідження чинників навчальної успішності курсантів різної статі, які навчаються на випускному курсі Харківського національного університету внутрішніх справ. Виділено симптомокомплекси особистісних особливостей, що відрізняють курсантів з різними рівнями навчальної успішності. Побудовано дискримінантні рівняння особистісних і соціально-психологічних предикторів, які дають прогноз навчальної успішності курсантів різної статі.

Ключові слова: курсант, ВНЗ МВС зі специфічними умовами навчання, навчальна успішність, особистісні чинники, соціально-психологічні чинники, психограма курсанта.

Girenko, S.P., Larionov, S.O. and Makarenko, P.V. (2017), "Academic success of cadets of higher educational institutions of the Ministry of Internal Affairs: personal and socio-psychological conditions" ["Navchalna uspishnist kursantiv VNZ MVS: osobystisni ta sotsialno-psykholohichni chynnyky"], *Pravo i Bezpeka*, No. 4, pp. 168–174.

Постановка проблеми. Проблема успішності навчальної діяльності студентів під час здобуття освіти у вищих навчальних закладах не є новою, вона цікавить дослідників в основному з точки зору наслідків: професійної та особистісної компетентності випускників, перспектив їх працевлаштування, оцінки ефективності освітньої діяльності вищів тощо. В умовах рівного доступу абітурієнтів до вищої освіти в цивільному ВНЗ питання причин навчальної успішності не є значущим, його висвітлення не дає майже ніякої практичної користі. Дійсно, чи важливо, чому студент навчається гарно або погано? У будь-якому випадку він сам буде стикатися з наслідками свого навчання. Однак якщо поглянути на проблему з позицій відомчої, специфічної вищої освіти, то з'являється практична цінність знань того, які саме абітурієнти будуть навчатися краще або гірше, тобто мати прогноз успішності їх навчальної діяльності. Не секрет, що відомча вища освіта

характеризується обов'язковим працевлаштуванням усіх випускників, тобто роботодавця не може обирати, кого прийняти на службу. Для того, щоб така система працювала, передбачено декілька «фільтрів», спрямованих на відбір кращих абітурієнтів, а частіше – на відсів гірших з них.

Першим і основним фільтром є професійний відбір абітурієнтів на навчання, тобто можливість обирати кращих не тільки за показниками зовнішнього незалежного оцінювання чи шкільного атестату, а й за іншими критеріями, в тому числі загальними здібностями й особистісними характеристиками [1; 2]. Однак психограма курсанта ВНЗ МВС на сьогодні не розроблена, а відбір на навчання здійснюється на основі загальних вимог до особистості працівників поліції та має рекомендаційний характер.

Між тим проблема особистісної обумовленості придатності абітурієнта саме до навчання у ВНЗ МВС України є актуальною з декількох

причин. По-перше, як зв'язок між якістю відбору кандидатів на навчання у ВНЗ МВС та ефективністю подальшого проходження ними служби. По-друге, у зв'язку з проблемою витрачання бюджетних коштів, які «йдуть за курсантом», а отже, держава зацікавлена в тому, щоб вони не були відраховані. По-третє, у зв'язку між навчальними закладами та територіальними підрозділами МВС, як споживачами курсантів-випускників, що впливає на репутацію та затребуваність вишів.

Виклад основного матеріалу. Аналіз навчальної діяльності як окремого виду активності дорослої людини показує наявність у ній специфічної психологічної структури. На думку І. І. Льясова, вона полягає в тому, що оволодіння знаннями, вміннями та навичками – це основний результат навчальної діяльності, тоді як в усіх інших її видах він побічний (за [3]). Це передбачає наявність специфічних навчальних потреб, мотивів, цілей, очікувань та інших структур саме для такого виду діяльності. Слушним є зауваження О. Д. Ішкова, що професійна діяльність базується на навчально-професійній, а тому успішність у ній буде визначатися в основному тими ж психологічними факторами [4, с. 4]. Але, на нашу думку, це справедливо лише у випадку, коли освітнє середовище за своїми властивостями майже цілком відповідає професійному, тобто навчання у ВНЗ відбувається саме тим речам (знання, вміння та навички) і саме з того боку (ставлення, уявлення, очікування), як це буде актуально в подальшій практичній діяльності. Частіше освітнє середовище навіть у виші зі специфічними умовами навчання не є «навчальним райвідділом» хоча б тому, що системоутворюючим чинником, метою навчальної діяльності є отримання знань (а частіше – оцінок), а професійної діяльності – виконання обов'язку чи отримання заробітної платні.

Аналіз наукових джерел з проблематики дослідження свідчить про комплексну детермі-

нованість навчання у ВНЗ численними внутрішніми (психологічними) та зовнішніми (соціальними, педагогічними й іншими) чинниками. О. Д. Ішков у монографії, присвяченій психологічним факторам успішності навчальної діяльності студентів [4, с. 5–7], виділяє дві їх підгрупи: пізнавальні (загальні та спеціальні здібності, властивості пізнавальних процесів) і особистісні (мотиваційні, вольові, емоційні тощо). Очевидно, що особливості пізнавальної сфери повинні як мінімум бути сформованими на рівні «не менше бажаного», тобто виступати негативними критеріями відбору. Особистісні чинники є більше позитивними критеріями, їх наявність буде сприяти успішному функціонуванню пізнавальної сфери. При цьому слід пам'ятати, що особистісні особливості взаємодіють між собою, по-різному актуалізуються в конкретних ситуаціях навчання, тобто потрібно очікувати наявність певної кількості «комплексів» особливостей, які в сукупності ведуть до бажаного результату – успішності курсанта в навчальній діяльності.

Метою статті є емпіричне висвітлення чинників навчальної успішності курсантів ВНЗ МВС України.

Методика дослідження. Вибірку дослідження склали 84 курсанти 4 курсу Харківського національного університету внутрішніх справ, які протягом 2011–2014 років навчалися за напрямом підготовки «Психологія», з них 61 дівчина (72,6 %) та 23 юнаки (27,4 %) віком 21–22 років. Підставами для розподілу на групи стала навчальна успішність курсантів – реальна (академічна) та потенціальна (думка викладачів про можливість курсанта). Шляхом експертної оцінки викладачами профільної кафедри педагогіки та психології вибірка була поділена на недостатньо успішних (26,2 %), достатньо успішних (51,2 %) та високо успішних курсантів (22,6 %).

У таблиці 1 показано розподіл виділених груп за статтю.

Таблиця 1

Поділ курсантів різного рівня навчальної успішності за статтю (% (N))

Рівень успішності	Жінки	Чоловіки	ϕ	p
Недостатньо успішні	19,7 (12)	43,5 (10)	2,13	0,05
Достатньо успішні	54,1 (33)	43,5 (10)	0,87	–
Високо успішні	13,8 (16)	5,2 (3)	1,37	–

Для вивчення особистісних особливостей курсантів було використано різнопланові психодіагностичні методики, спрямовані на виявлення: а) характерологічних особливостей (тест Г. Шмішека, патодіагностичний тест Ямпольського-Мельникова); б) особистісних особливос-

тей і рис (тест 16-рф Р. Б. Кеттелла, опитувальник FPI); в) стилів міжособистісної взаємодії (опитувальник ДМВ Л. М. Собчик); г) мотиваційних особливостей (опитувальник В. Є. Мільмана).

Обговорення результатів. У результаті порівняння показників у групах дівчат-курсантів

з різними рівнями навчальної успішності виявлено статистично значущі «наскрізні» відмінності за 9 шкалами з 73, використано процеду-

ру однофакторного дисперсійного аналізу (табл. 2).

Таблиця 2

Статистично значущі відмінності показників особистісних особливостей дівчат-курсантів з різними рівнями навчальної успішності (M, m)

Показники		Недостатньо успішні		Достатньо успішні		Високо успішні		F	p
		M	m	M	m	M	m		
Опитувальник Г. Шмішека	Гіпертимний	15,42	4,70	18,50	3,84	20,20	3,67	3,05	0,05
	Застрягаючий	11,42	4,08	12,97	3,78	15,47	4,64	3,52	0,05
	Дистимічний	9,58	4,58	6,81	3,53	6,03	4,02	3,02	0,05
16-pf	фактор А	6,22	1,93	7,26	1,79	8,40	1,48	3,11	0,05
	фактор F	5,12	1,51	6,89	2,03	7,27	2,37	3,14	0,05
	фактор Н	6,17	1,19	7,30	1,46	7,75	1,42	4,23	0,05
Агресивний (ДМВ)		5,33	2,50	7,00	2,19	4,43	2,15	3,93	0,03
Підозрілий (ДМВ)		4,44	2,46	5,63	3,22	1,71	0,95	5,24	0,01
ДР (мотив творчої активності)		16,11	8,72	13,95	8,83	22,44	8,14	3,04	0,05

З таблиці 2 видно, що у групі дівчат-курсантів передумовами навчальної успішності є:

1) характерологічні особливості, зокрема риси гіпертимної ($15,42 \pm 4,70 < 18,50 \pm 3,84 < 20,20 \pm 3,67$; $p \leq 0,05$) та застрягаючої ($11,42 \pm 4,08 < 12,97 \pm 3,78 < 15,47 \pm 4,64$; $p \leq 0,05$) акцентуації. Можна передбачити, що це висока активність, енергійність поведінки, притаманні гіпертимам, у поєднанні з «фіксацією на цілі», готовністю докладати зусиль в умовах невизначеності успіху або повторно у разі невдач, що характерно для застрягаючої акцентуації. Натомість риси дистимічної акцентуації ($9,58 \pm 4,58 > 6,81 \pm 3,53 > 6,03 \pm 4,02$; $p \leq 0,05$) явно не сприяють навчальній успішності дівчат. Така акцентуація визначає переважно хронічно знижений фон настрою, песимістичність, сприйняття оточуючих обставин скоріше як перешкод, ніж як можливостей;

2) особистісні риси, зокрема товарицькість (фактор А: $6,22 \pm 1,93 < 7,26 \pm 1,79 < 8,40 \pm 1,48$; $p \leq 0,05$), розгальмованість (фактор F: $5,12 \pm 1,51 < 6,89 \pm 2,03 < 7,27 \pm 2,37$; $p \leq 0,05$) і сміливість (фактор Н: $6,17 \pm 1,19 < 7,30 \pm 1,46 < 7,75 \pm 1,42$). Зазначимо, що це саме ті риси особистості, високий рівень сформованості яких був критерієм відбору кандидатів на посади в колишній міліції. Вони в сукупності визначають в основному своєрідність комунікативної сфери: виражену мотивацію спілкування, широке коло контактів, спрямованість на взаємодію (фактор А); розгальмованість і спонтанність поведінки (фактор F);

вольові якості, зокрема сміливість і рішучість (фактор Н);

3) особливості, зумовлені стилістикою міжособистісної взаємодії, зокрема агресивним ($4,43 \pm 2,15 < 5,33 \pm 2,50 < 7,00 \pm 2,19$; $p \leq 0,05$) і підозрілим ($1,71 \pm 0,95 < 4,44 \pm 2,46 < 5,63 \pm 3,22$; $p \leq 0,05$) стилями спілкування – вимогливість, прямолінійність і відвертість, категоричність і критичність думок та висловлювань відносно подій і людей, скептицизм. Ці особливості спілкування, на нашу думку, дозволяють успішним курсантам-дівчатам проявляти себе, відстоювати власну точку зору, проявляти самостійність і незалежність;

4) виражений рівень мотивації творчої активності, притаманний високо успішним дівчатам, що зумовлює творчий підхід до навчання, пошук у ньому особистісного смислу, вироблення індивідуальних стратегій навчання.

Аналіз показників окремо у групах дозволив зробити деякі узагальнення щодо провідних особливостей, які відрізняють дівчат-курсантів з різними рівнями навчальної успішності (табл. 3).

З табл. 3 видно, що вищі рівні навчальної успішності в дівчат-курсантів пов'язані з демонстрацією ними вищих показників особистісних рис і мотивації, загостренням піків в особистісних профілях. На підставі цього зроблено висновок, що ступінь особистісної детермінованості навчальної успішності у групах дівчат високий, а успішними в навчанні стають дівчата з яскраво вираженою індивідуальністю.

Таблиця 3

Найбільш виражені показники у групах дівчат-курсантів

Сфери	Рівень навчальної успішності		
	Недостатній	Достатній	Високий
Характерологічна	Переважає емотивної, екзальтованої та демонстративної акцентуації	Переважає емотивної, екзальтованої та демонстративної акцентуації	Переважає емотивної, застрягаючої та демонстративної акцентуації
Особистісних рис	Переважає жіночості, естетичної вразливості, чутливості. Сплющений профіль 16-pf	Переважає жіночості, естетичної вразливості, товариськості, сміливості	Переважає загальної активності, товариськості, емоційної стійкості, сміливості, розгальмованості
Міжособистісні стилі	Авторитарний, дружельюбний	Дружелюбний, егоїстичний, авторитарний	Авторитарний
Мотивація	Сплющений профіль, незначно домінують мотиви спілкування та загальної активності	Імпульсивний профіль із переважанням мотивів комфорту, спілкування та статусу	Імпульсивний профіль із переважанням мотивів комфорту, спілкування та творчої активності

З табл. 3 видно, що вищі рівні навчальної успішності в дівчат-курсантів пов'язані з демонстрацією ними вищих показників особистісних рис і мотивації, загостренням піків в особистісних профілях. На підставі цього зроблено висновок, що ступінь особистісної детермінованості навчальної успішності у групах дівчат високий, а успішними в навчан-

ні стають дівчата з яскраво вираженою індивідуальністю.

У результаті порівняння показників у групах юнаків-курсантів з різними рівнями навчальної успішності виявлено статистично значущі «наскрізні» відмінності за 8 шкалами з 73, використано процедуру однофакторного дисперсійного аналізу (табл. 4).

Таблиця 4

Статистично значущі відмінності показників особистісних особливостей юнаків-курсантів з різними рівнями навчальної успішності (M, m)

Показники		Недостатньо успішні		Достатньо успішні		Високо успішні		F	p
		M	m	M	m	M	m		
Опитувальник Г. Шмішека	Педантичний	8,22	3,80	9,80	3,46	12,00	5,29	3,02	0,05
	Тривожний	6,44	4,45	3,90	2,85	10,33	6,66	3,15	0,05
Опитувальник ПДТ	Психотизм	5,78	2,05	3,80	1,93	6,33	3,22	3,09	0,05
	Депресія	5,33	2,69	4,00	2,45	8,00	1,73	3,05	0,05
16-pf	фактор G	4,78	1,56	7,00	2,08	5,67	1,16	3,23	0,05
	фактор O	3,78	1,86	5,00	1,92	7,00	2,65	3,04	0,05
FPI	маскулізм-фемінізм	9,00	1,10	6,67	2,16	5,33	2,52	4,48	0,04
ДР (мотив творчої активності)		30,33	5,58	19,43	9,43	16,00	3,88	3,08	0,05

З табл. 4 видно, що у групі юнаків-курсантів передумовами навчальної успішності є:

1) характерологічні особливості, зокрема риси педантичної акцентуації ($15,42 \pm 4,70 < 18,50 \pm 3,84 < 20,20 \pm 3,67$; $p \leq 0,05$), що зумовлюють точність і акуратність у виконанні справ, прискіпливість до дрібниць і нюансів роботи, загальну організованість і схильність до планування дій;

2) виражена мотивація творчої активності ($16,00 \pm 3,88 < 19,43 \pm 9,43 < 30,33 \pm 5,58$; $p \leq 0,05$), що, як і в групі дівчат, визначає індивідуально-творчий підхід до навчання та пошук у цьому особистісного смислу.

Щодо інших показників у групах хлопців спостерігається дещо інша ситуація. Найбільше відмінностей виявлено між полярними групами та групою з достатнім рівнем навчальної

успішності. Найбільш «сприятливі» результати також виявлено у групі з достатнім рівнем навчальної успішності, показники крайніх груп важко проінтерпретувати позитивно щодо прийнятих критеріїв прогнозу успішності службової діяльності майбутніх поліцейських (високі показники тривожного типу акцентуації, депресивності, психотизму тощо). Це означає, що курсанти-юнаки зі «сприятливими» психологічними профілями особистісних особливостей не мають високих показників у навчанні або ж обмежуються достатнім рівнем навчальних результатів.

Досить мала кількість показників має тенденцію відрізнятись одночасно під час порівняння трьох груп. Так, зростають показники педантичної акцентуації, сором'язливості, почуття провини та напруженості. Натомість знижуються показники гіпертичного та дистимічного типів акцентуацій, естетичної вразливості. Це дає підстави вважати, що низька і висока навчальна успішність у хлопців – результат скоріше «відхилень» від поведінкової норми (табл. 5).

Таблиця 5

Найбільш виражені показники у групах хлопців

Сфери	Рівень навчальної успішності		
	Недостатній	Достатній	Високий
Характерологічна	Переважає застрягоучої, демонстративної та екзальтованої акцентуацій	Переважає демонстративної, застрягоучої та екзальтованої акцентуацій	Переважає емотивної, демонстративної та педантичної акцентуацій
Особистісних рис	Переважає розгальмованості, товариськості, сміливості	Переважає емоційної зрілості, товариськості, сміливості, дипломатичності	Переважає емоційної зрілості, домінантності, розгальмованості, напруженості
Міжособистісні стилі	Авторитарний	Авторитарний та дружлюбний	Авторитарний та дружлюбний
Мотивація	Регресивний тип профілю з переважанням споживацьких мотивів	Імпульсивний тип профілю з переважанням мотивів спілкування, комфорту та соціальної корисності	Регресивний тип профілю з переважанням споживацьких мотивів

Було здійснено спробу побудувати дискримінантне рівняння, яке пояснює поділ досліджуваних по групах за рівнем навчальної успішності на основі зазначених предикторів. Виявилось, що у групі дівчат-курсантів таких предикторів 8, за їх участі рівняння описує 83,9 % дисперсії показників:

$$\text{навчальна успішність (дівчата)} = 22,08 - \text{екзальтований} \times 1,03 + \text{естетична вразливість} \times 1,32 + \text{фактор А} \times 0,98 + \text{фактор L} \times 2,16 + \text{фактор Q3} \times 0,77 + \text{агресивний} \times 2,10 + \text{підозрілий} \times 1,99 - \text{дратівливість} \times 1,24. \quad (1)$$

З'ясовано, що чинниками високого рівня навчальної успішності у групі дівчат є естетична вразливість (шкала ПДТ), товариськість (фактор А), самоконтроль поведінки (фактор Q3), агресивність (шкала ДМВ), підозрілість (шкала ДМВ) і недовірливість (фактор L) у поєднанні з низьким рівнем екзальтованості (шкала методики Г. Шмішека) та дратівливості (шкала ПДТ).

Такий симптомокомплекс особистісних особливостей був проінтерпретований як *товариськість, орієнтованість на взаємодію при*

збереженні та відстоюванні «особистісних кордонів» (самостійність і незалежність, наявність власної точки зору, готовність її відстоювати); *«зрілість поведінки», готовність і вміння придушувати надмірні емоційні та поведінкові прояви* (терплячість, стійкість і самоконтроль).

Як і у групах дівчат, було здійснено спробу побудувати дискримінантне рівняння, яке пояснює поділ досліджуваних хлопців по групах за рівнем навчальної успішності на основі зазначених предикторів. Виявилось, що таких предикторів 3 (екзальтована акцентуація, фактор С, фактор Q4), але за їх участі рівняння описує лише 26,4 % дисперсії показників.

Враховуючи викладене, зосередимося на пошуку причин достатньої навчальної успішності хлопців-курсантів. У такому випадку рівняння включає в себе 7 предикторів і виглядає так:

$$\text{навчальна успішність (хлопці)} = 54,85 + 1,09 \times \text{демонстративний} + 6,34 \times \text{екзальтований} + 2,07 \times \text{психотизм} + 3,31 \times \text{розгальмованість} + 2,04 \times \text{фактор С} + 2,48 \times \text{фактор Q3} - 4,79 \times \text{психічна невірноваженість}. \quad (2)$$

Отже, чинниками достатнього рівня навчальної успішності у групі хлопців є демонстративність (шкала методики Г. Шмішека), екзальтованість (шкала методики Г. Шмішека), психотизм (шкала ПДТ), розгальмованість (шкала ПДТ), емоційна стабільність (фактор С), самоконтроль поведінки (фактор Q3) у поєднанні з високим рівнем психічної врівноваженості (шкала ПДТ).

Зазначений симптомокомплекс особистісних особливостей хлопців був проінтерпретований як *готовність і вміння позиціонувати себе як особистість, підкреслювати власну індивідуальність у поведінці та поглядах* («не бути таким, як усі»); *«зрілість поведінки», готовність і вміння придушувати надмірні емоційні та поведінкові прояви* (терплячість, стійкість і самоконтроль).

Проведене дослідження особистісних і соціально-психологічних чинників навчальної успішності курсантів ВНЗ МВС із специфічними умовами навчання дозволило зробити такі **ВИСНОВКИ**.

1. Навчальна успішність курсантів ВЗН МВС є результатом факторних взаємодій у системі «особистість – освітнє середовище», де встановити причинно-наслідкові зв'язки між особистістю, її зовнішнім оцінюванням і реальними навчальними досягненнями дуже складно. З'ясовано, що краще навчаються курсанти, які мають певні особистісні особливості, що сприяють цьому процесу. Ці особливості є гендерно специфічними, тобто відрізняються в юнаків і дівчат.

2. З'ясовано, що вищі рівні навчальної успішності в дівчат-курсантів пов'язані з демонстрацією ними вищих показників особистісних рис і мотивації, загостренням піків в особистісних профілях. Це свідчить, що ступінь особистісної детермінованості навчальної успішності у групах дівчат високий, а успішними в навчанні стають дівчата з яскраво вираженою індивідуальністю. У дівчат-курсантів виявлено такі особистісні та соціально-психологічні чинники високого рівня навчальної успішності:

– характерологічні особливості, зокрема риси гіпертимної та застрягаючої акцентуації характеру (висока активність, енергійність поведінки), у поєднанні з «фіксацією на цілі», готовністю докладати зусиль в умовах невизначеності успіху або повторно у випадку невдач;

– особистісні риси, зокрема товариськість (виражена мотивація спілкування, широке коло контактів, спрямованість на взаємодію), розгальмованість поведінки (її спонтанність і неви-

мушеність) та вольові якості (сміливість і рішучість);

– особливості, зумовлені стилістикою міжособистісної взаємодії (вимогливість, прямолинійність і відвертість, категоричність і критичність думок та висловлювань відносно подій і людей, скептицизм), що дозволяють відстоювати власну точку зору, проявляти самостійність і незалежність;

– виражений рівень мотивації творчої активності, що зумовлює творчий підхід до навчання, пошук у ньому особистісного смислу, вироблення індивідуальних стратегій навчання.

У результаті побудови дискримінантного рівняння визначено, що симптомокомплекс особистісних особливостей дівчат-курсантів, який пояснює їх потрапляння до умовної групи з високою навчальною успішністю, зводиться до двох чинників:

– товариськість, орієнтованість на взаємодію при збереженні та відстоюванні «особистісних кордонів» (самостійність і незалежність, наявність власної точки зору, готовність її відстоювати);

– «зрілість поведінки», готовність і вміння придушувати надмірні емоційні та поведінкові прояви (терплячість, стійкість і самоконтроль).

3. З'ясовано, що в юнаків-курсантів найбільша підгрупа з достатнім рівнем навчальної успішності характеризується найбільш «сприятливими» з точки зору психограми поліцейської діяльності показниками. Водночас курсанти полярних підгруп з низьким і високим рівнями навчальної успішності характеризуються проявами несприятливих психологічних якостей (регресивний споживацький мотиваційний профіль, переважання емотивної та демонстративної акцентуації характеру, високі показники напруженості й розгальмованості тощо). Високий рівень навчальної успішності в юнаків-курсантів є, скоріше, «відхиленням» від поведінкової норми.

У результаті побудови дискримінантного рівняння визначено, що симптомокомплекс особистісних особливостей юнаків-курсантів, який пояснює їх потрапляння до умовної групи з достатнім рівнем навчальної успішності, зводиться до двох чинників:

– готовність і вміння позиціонувати себе як особистість, підкреслювати власну індивідуальність у поведінці та поглядах («не бути таким, як усі»);

– «зрілість поведінки», готовність і вміння придушувати надмірні емоційні та поведінкові прояви (терплячість, стійкість і самоконтроль).

Отримані результати можуть бути корисними для практики психологічного забезпечення освітньо-виховного процесу у ВНЗ МВС

зі специфічними умовами навчання та для вдосконалення критеріїв професійно-психологічного відбору кандидатів на навчання до таких ВНЗ.

Список бібліографічних посилань

1. Барко В. І., Остапович В. П., Барко В. В. Шляхи оптимізації професійного психологічного відбору кандидатів на службу до Національної поліції України. *Право і Безпека*. 2017. № 1 (64). С. 12–19.
2. Про організацію та проведення професійно-психологічного відбору кандидатів на службу в органах внутрішніх справ України : лист ДРП МВС від 21.06.2007 № 6/2/1-3420. Київ : МВС України, 2007. 82 с.
3. Маланов С. В. И. И. Ильясов. Структура процесса учения в контексте деятельностного подхода. *Начальная школа плюс До и После*. 2008. № 4. С. 57–62.
4. Ишков О. Д. Учебная деятельность студента: психологические факторы успешности : монография. М. : АСВ, 2004. 224 с.

Надійшла до редколегії 05.12.2017

ГИРЕНКО С. П., ЛАРИОНОВ С. А., МАКАРЕНКО П. В. УЧЕБНАЯ УСПЕШНОСТЬ КУРСАНТОВ ВУЗОВ МВД: ЛИЧНОСТНЫЕ И СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ

Проанализированы результаты эмпирического исследования условий учебной успешности курсантов разного пола, которые обучаются на выпускном курсе Харьковского национально-го университета внутренних дел. Выделены симптомокомплексы личностных особенностей, которые отличают курсантов с различными уровнями учебной успешности. Построены дискриминантные уравнения личностных и социально-психологических предикторов, которые дают прогноз учебной успешности курсантов разного пола.

Ключевые слова: курсант, вуз МВД со специфическими условиями обучения, учебная успешность, личностные условия, социально-психологические условия, психограмма курсанта.

GIRENKO S. P., LARIONOV S. O., MAKARENKO P. V. ACADEMIC SUCCESS OF CADETS OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF THE MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS: PERSONAL AND SOCIO-PSYCHOLOGICAL CONDITIONS

The results of an empirical study of the conditions for the academic success of cadets of different sex, who are trained at the graduate course of Kharkov National University of Internal Affairs, have been analyzed. It has been stated that cadets are better at studying, who are distinguished by certain personal characteristics that contribute to this process. These features are gender specific, that is, different in boys and girls.

Symptomatic complexes of personality characteristics that distinguish cadets with different levels of academic success have been singled out. It has been found out that the high level of academic success of female cadets is associated with the demonstration of higher personal traits and motivation, with sharpening of peaks in personal profiles, which indicates with a high level of determinism of academic success with personal characteristics, the role of strongly pronounced individuality of girls. The most “optimal” personal characteristics in the group of young cadets, are inherent in persons with a sufficient level of academic success, and the polar subgroups of low and high success are characterized by a number of unfavorable psychological qualities from the point of view of the psychic profile of police activity.

Discriminant equations of personal and socio-psychological predictors, which explain the forecast of the academic success of cadets of different sexes, have been constructed. The general precondition for academic success for cadets is “maturity of behavior”, readiness and ability to contain emotional and behavioral manifestations (patience, perseverance and self-control). Besides, for girls it is an orientation to communication and interaction while preserving and defending personal boundaries, and for young men – the readiness and ability to position oneself as a person, to emphasize one’s own individuality in views and behavior.

Keywords: cadet, higher educational institution of the Ministry of Internal Affairs with specific training conditions, academic success, personal conditions, socio-psychological conditions, psychic profile of a cadet.